

Wesphalen HDB MR. Rollandus 1998 p 23-32

DE "LINGVO INTERNACIA"

HET ESPERANTO TE ROESELARE.

door Michiel DE BRUYNE

Esperanto

Toen de Pools-joodse physicus en oogarts Ludvik Lejzer ZAMENHOV (Bialystok (Polen) 1859-1917), onder pseudoniem doktore Esperanto (dokter Hoopvol) op 26 juli 1887 zijn Lingvo Internacio publiceerde¹, had hij zeker niet het minste vermoeden dat zijn internationale taal in Vlaanderen, maar ook te Roeselare, fervente aanhangers zou verwerven. De onverdraagzaamheid en de rassenhaat die hij in zijn geboortestad, die toen in het Russisch keizerrijk was gelegen, moest ervaren spoorden hem aan, hij die Pools, Duits, Hebreeuws, Litouws en Russisch sprak, een nieuwe, internationale, artificiële taal "der verstandhouding en vrede-lievendheid" te ontwerpen². Voor het opstellen van het E testte, ontleedde en ontwikkelde Zamenhov de taal van de Hebreeuwse *Bijbel*, Shakespeares *Hamlet*, Andersens *Fairy Tales*, toneelstukken van Molière, Goethe, Gogol en het Latijn. Daaruit distilleerde hij zijn "taal der Hoop". In zijn *Fundamento de Esperanto* dat hij in 1907 publiceerde, bepaalde hij de taalkundige principes van zijn E: als taal van de "gemene deler" uit diverse talen, waarin ieder taalgebied een stuk van zijn eigen taal zou herkennen, door woordstammen, die in iedere taal blijkbaar aanwezig zijn, te gebruiken. Het E heeft zestien grammatikale regels, o.a.: alle zelfstandige naamwoorden eindigen op -o; alle adjectieven op -a; naamwoorden, adjectieven en werkwoorden hebben dezelfde stam; naamwoorden hebben geen geslacht en krijgen een j als meervoud³.

Van in den beginne kende het E in Europa, de Verenigde Staten en Rusland, zelfs bij gewone mensen, maar vooral bij intellectuelen een merkwaardig succes. Al in 1905 werd in het Franse Boulogne-sur-Mer het eerste internationaal E-congres gehouden. Zamenhov, die onder

pseudoniem bleef publiceren, weigette

Se auskultos la animo...
G. GEZELLE (Als de ziele luistert...)

pertinent de leiding te nemen van de groeiende E-beweging, die in 1912 te Krakau (Polen) werd opgericht. Hij wilde trouwens de E-taal niet binden aan zijn persoon. Toen in 1908 wereldwijd de *Universala Esperanto Asocio* was gesticht, waren E-afgevaardigden uit 83 landen (ook uit België) aanwezig, telde men 50 nationale E-verenigingen en 22 internationale beroepsorganisaties die E gebruikten.

Esperantisten in Vlaanderen en Roeselare: 1900-1914.

In Vlaanderen waren er in 1902 de eerste E-verenigingen opgericht, o.a. te Antwerpen (*La Verda Stelo*) en te Brugge (*Regio Bruga Grupo Esperantista*). Maar ook te Roeselare was het Esperanto geen onbekende, en het kreeg de aandacht in het midden van de vlaamsgezinde, letterkundige vereniging *De Vriendschap*. Renaat Medard Marchand⁴, sedert 1895 onderwijzer aan de Sint-Michielsafdeling Lager Onderwijs in het Klein Seminarie, was op 27 maart 1896 onder het voorzitterschap van Julius Delbeke, lid van de vereniging geworden. Op vrijdag 20 oktober 1901 gaf hij in de wekelijkse ledenvergadering een "inleiding over "de" (sic) Esperanto," en deed "voornamelijk de belangrijkheid eener wereldtaal kennen en zal binnen 8 dagen handelen over de grondregelen dezer taal." Wat hij dan ook op 27 oktober daarna deed. "Bij middel van voorbeelden" zette hij de grondregels van het E uiteen "op eenen gebonden tekst in die wereldtaal geschreven." In oktober 1903 vroeg hij opnieuw aandacht voor de geschiedenis en de grondbeginselen van de wereldtaal, met uitleg van "eenige regels op het bord in die taal geschreven." Opnieuw op 22 april 1904 zette Marchand "zijn reeks voordrachten" over het E verder en past reeds het aangeleerde toe bij

vertalingen.⁵ Met zijn lessen over

Esperanto genoot Renaat Marchand
bijval in *De Vriendschap*.

René MARCHAND (ca. 1930)

Toen Achiel Lobel ⁶ op 7 september 1906 er het woord nam over "een rechtstreekse methode in 't onderwijs der vreemde talen" kwam het Esperanto opnieuw ter sprake. Hij stelde dat al wie, naast zijn moedertaal, slechts één ondergeschikte taal zal kennen, uiteindelijk "op den zelfden voet zal staan als die maar ééne taal, zijn moedertaal kent. Daarom is het onderwijs der vreemde talen volstrekt noodig." Nochtans bekende hij dat het Engels, dat hij "in het college" had geleerd, hem ten slotte geen tweede taal had bijgebracht en dit "uit het weinig praktisch karakter dier leergangen." Hij stelde de "rechtstreekse methode" voor het leren kennen van een tweede taal

voor. De leermeester zal bij voorbeeld in de eerste les de voorwerpen der leszaal noemen: met korte zinsleden

dan met omschrijvingen, enz. De leergang zal zoo trapsgewijs voortgaan", methode die "hoogst nuttig is voor handelaars" en die in Frankrijk en Duitsland werd toegepast. Achiel Lobel genoot bijval maar gaf ook aanleiding "tot menige gedachtenwisseling over de doode talen en de nieuwste aller talen: het Esperanto, waarvan Heer Marchand gepoogd heeft de eerste begrippen in te stampen (noteerde de secretaris van De Vriendschap, Jozef Verhelst), in vroegere zittingen" ⁷. Moet deze aandacht voor het Esperanto in *De Vriendschap* niet geprojecteerd worden op het groeiend succes, vooral in de Verenigde Staten, Europa en Rusland, en dan vooral in het intellectuele midden, van Zamenhofs taal? Waren tussen 1900 en 1914 in de Rodenbachstad meer E-aanhangers aanwezig? Waren er Roeselarenaren die het in 1902 opgerichte E-tijdschrift *Belga Sonorilo* lazen?

Het E-Wereldcongres werd in 1911 te Antwerpen gehouden. De Eerste Wereldoorlog zette blijkbaar een domper op het succes van de nieuwe wereldtaal⁸.

De Vlaamse Esperanto-beweging.

Van 3 tot 11 augustus 1928 werd in de Brabostad *Universala Kongreso* gehouden, en bezorgde de Antwerpse vlaamsgezinde Esperanto-groep *Flandremo Grupo* een brede uitstraling. Aan de deelnemers werd een gratis brochure overhandigd waarin de doelstellingen van de Vlaamse Beweging werden bekend gemaakt ⁹. Vanaf juli 1929 publiceerde de Antwerpse grupo een maandelijks tijdschrift *Flandra Esperantisto Organo de la Flandra Esperanto Movoda*, onder redactie van Jan van Schoor. Het blad verwierp de anti-Vlaamse houding van de *Belga Esperanto Ligo* die *Belga Esperantisto*, gedrukt bij de *Belga Esperanto Instituto Koopera Societo*, Kleine Hondstraat, Antwerpen, uitgaf. Met Pinksteren 1930 hielden de Vlaamse Esperantisten onafhankelijk van het Belgisch E-congres, hun eigen Vlaams congres opnieuw in Antwerpen. Daar besloten zij - wij menen te weten dat enkele Roeselaarse Esperantisten aanwezig

waren. een eigen onafhankelijk eigen *Flandra Esperanto Ligo* op te richten, onder voorzitterschap van Jozef Mijls en

3

met Edgard Verheyden als secretaris¹⁰. Het *Flandra Esperantisto* werd het eigen tijdschrift van de Vlaamse vereniging. Naast de scholing van de eigen leden, wilde deze bond tevens de Vlaamse cultuur en geschiedenis aan andere volkeren bekend maken en de wereldvrede verkondigen. Duidelijk een stellingname voor het Vlaamse pacifisme. In november 1930 richtten ze bovendien een boekhandel op, de *Flandra Esperanto Instituto*, een rechterlijk aandelenvennootschap zonder rente¹¹. In 1939 publiceerde Hector Vermuylen *Se auskultos la animo*, gedichten van Guido Gezelle - *poemkolekto el la verka de Guido Gezelle et la Flandra*, uitgegeven (45 p.) door de uitgeverij *Eldonejo & Librejo Sonoribo*, uit Wilrijk¹².

De Roeselaarse Esperanto-beweging, 1914-1944: Ruselara Esperantista Grupo.

Tijdens het interbellum tussen de beide oorlogen van de Tachtigjarige Europese oorlog, bloeide de Vlaamse Esperanto-beweging in een aantal Vlaamse steden. Telkenjare werd een Vlaams Esperanto Congres georganiseerd. Het 11de Congres was in juni 1940 te Brussel gepland; het werd door de oorlogsomstandigheden afgelast. Maar ook in de Rodenbachstad verwierf de E-beweging een niet te miskennen aandacht. Het was de periode waarin de politieke strijd te Roeselare nogal grondig werd gewijzigd en de politiek oplaaide tussen de plaatselijke afdelingen van de nationale partijen. Enerzijds de traditionele katholieke, socialistische en liberale formaties; anderzijds de geleidelijke opkomst van de Vlaams Nationalisten onder diverse benamingen, die vooral op de katholieke partij druk uitoefenden¹³. Nieuwe ideologische en politieke tendenzen speelden weldra in deze strijd mee: het Verdinaso, Rex en het communisme (in 1938). Maar ook de pacifistische beweging had te Roeselare aanhangers¹⁴. Het lag derhalve voor de hand dat de universele hoop die door de Esperantisten wereldwijd werd verspreid ook in de Mandelstad aanhangers kende, en dit des te begrijpelijker daar de Vlaamse Beweging (plaatselijk in De Vriendschap,

het Davidsfonds, de Tijn Uilenspiegels e.a.) toen sterk de Frontersroep *nooit meer oorlog* propageerde. Esperanto was de enige taal zonder wapens. Rond 1930 kwam te Roeselare een lokale esperantogroep *Ruselara Esperantista Grupo* tot stand, met zijn lokaal voor vergaderingen, voordrachten en lesgeving in het hotel Java aan de Ooststraat, nadat een Esperanto-cursus gedurende de twee voorafgaande jaren in de muziekschool aan de Kattenstraat was gegeven. Leraren waren de gebroeders Hendrik en Honoraat Braekevelt, zonen van chemicus Renaat (Tielt) en Anna Holvoet. Hendrik was op 24 februari 1907 geboren, huwde er met Elisabeth Callewaert en verblijft op heden in een ouderlingengesticht te Ardooie. Honoraat Braekevelt werd te Roeselare geboren op 20 maart 1914, huwde er op 17 april 1939 met Joanna Vuylsteke (uit Merksem) en vertrok in 1956 naar Toronto in Canada. Sedert 1934 was hij een actief propagandist voor het Davidsfonds. Beide Braekevelts runden een drukkerij aan de Stationsdreef nr. 177. Zij waren katholiek en vlaamsgezind¹⁵.

Hendrik Braekevelt

Ruselara Esperantista Grupo op uitstap

Ruselara Esperantista Grupo

Iedere donderdagavond kwamen de Roeselaarse esperantisten samen in Java; zij droegen een E-speldje en volgden de lessen, waarvoor een cursus *Esperanto in 100 lessen* ter beschikking stond.

De Roeselaarse Grupo was actief.

In juni 1937 ontving zij de Engelse esperantist Moy Thomas uit Loden en bezocht met hem o.a. de kunsttentoonstellingen in het Arsenaal voor het 100-jarig bestaan der Stedelijke Academie voor Schone Kunsten. Op 7 juli daarna fietsten de Roeselaarse esperantisten naar Tiegem. Het 11 julifeest werd door hen meegevierd. Ook 11 juli 1937 werd gevierd, zoals wij (pogen te) lezen in een E-verslag:

La 8an kaj 11an ni denove renkontigis okaze de la flandraj rememorfestoj de 11 julio. Vespere, post la ĝenerala kantdisaŭdigado antaŭ la monumento de A. Rodenbach, ni aranĝis specialan kunvenon en nia kunvenejo Java, kie la stela flago elpendiĝis. Nur la tre malfrua horo devigis nin fini la kunvenon, post kantado de fortsonanta "Flandra Leono".

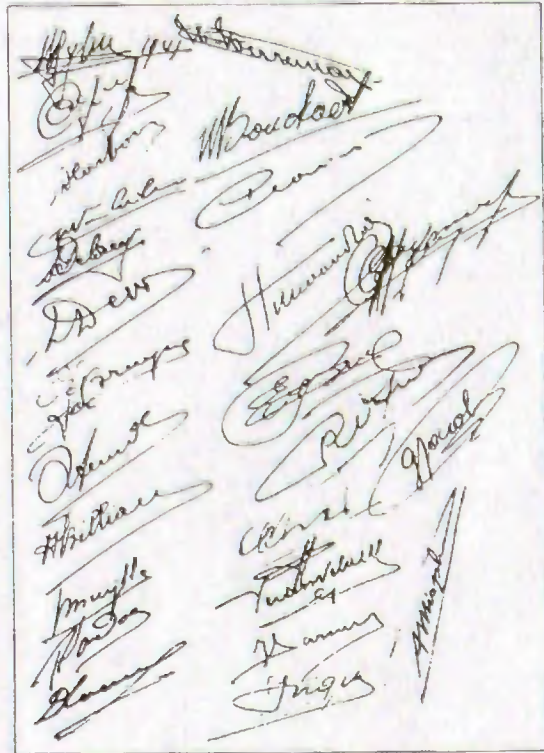
Op 8 augustus 1937 was de Ruslara E-Grupo samen met Esperantisten uit Oostende, Kortrijk en Brugge op een E-bijeenkomst in de Breydelstad present. Een groot aantal E-leden was op 18 augustus 1937 aanwezig op de 18de IJzerbedevaart te Diksmuide. Met Pasen 1938 stelde de Ruslara E-Grupo in de Grote Zaal van het Arsenaal, in samenwerking met de Flandra Ligo op 4,5,6 augustus 1938 een informatie-tentoonstelling op. Op het 9de Vlaam E-congres te Brugge waren Antoon Willaert, Albert Willaert en Hendrik Braekevelt aanwezig ¹⁶.

De Roeselaarse Esperantisten (1935)

N. Lybeer (?), A. Carbonez, G. Delaey, L. Devos, J. De Bruyne, A. Fieuw (?), A. Billiau, J. Muylle (?), D. Laevens, N. Herremans, M. Brouckaert, (E). Cracco, Vermander (?), G. Demuyne, E; Bral, L. Defour, G. Jacob, A. (?) Rommelaere, D. Samyn, Antoon Lietaert, Albert Lietaert, Stragier, A. Mispelon, William Nollet, A; Vansteenkiste, René Willaert (+1937), Achiel Willaert, Jozef Christiaens.

Op een foto, gemaakt door Rudolf Lefere uit de Noordstraat, daterend 1935 - in de

esperantisten. Op de achterzijde prijken 25 handtekeningen. Wij publiceren hierbij de foto en de handtekeningen, naast de namen die wij konden ontcijferen. Toch was een correcte identificatie voor ons onmogelijk.

Handtekeningen van de Roeselaarse Esperantisten ca 1935.

Esperanto-wedergeboorte.

Uiteraard hebben de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) en de daarop volgende Koude Oorlog (1945-1985) de Esperanto-beweging "als taal zonder wapens" beschadigd en afgeremd. Verdwijnen deed het E echter niet.

In 1946 werd de Vlaamse E-bond hersticht, en in 1947 werden de Vlaamse E-congressen hervat te Mechelen. In 1951 besliste men om samen met de Nederlandse Esperantisten te congresseren, in 1951 in Hilversum en in 1952 in Rotterdam. Het jaar daarna

hof van het hotel Java? - poseren
29 Roeselaarse

kwam er een zekere formatie bij tot de
Belgische E-bond (Reĝa Belga

Esperanto Ligo) en ontstonden zelfs de congressen "Beneluksaj Kongreso". In 1960 verzamelde het E-Wereldcongres te Brussel. De grote promotor van deze samenwerking was Grégoire Maertens uit Brugge, die in 1946 secretaris van de Vlaamse Bond was geworden en in 1980 op het E-Wereldcongres te Stockholm zelfs algemeen voorzitter.

In 1961 besloten de Vlaamse E-bond en de Koninklijke Belgische E-bond samen te smelten tot de "Belga Esperanto Federacio." De tijdschriften van beide verenigingen verdwenen en werden vervangen door een gemeenschappelijke publicatie: *Sonorilo* ¹⁷. De hoop op een wereldtaal, met pacifistische motivering, bleek voor velen een utopie waardoor de internationalisering van één nationale taal (een *lingua franca* in casu het Engels) de politico-economische macht van de United States zou voorkomen worden ¹⁸, bleef voor velen een utopie. Anderen gingen dromen van een computertaal, een telextaal (- zo is België in het Vietnamees al gereduceerd tot Bi). Esperanto lijkt hen bovendien onmogelijk voor de wetenschappen en de informatiesnelweg, daar het E te veel (en te eng) verschuldigd is aan de Indo-Europese talen en aan het Latijn. Enkelen stellen zelfs dat het Esperanto ten dode opgeschreven is ¹⁹. Toch bleef de Vlaamse esperantist Grégoire Maertens het Esperanto verdedigen als tweede internationale taal in het onderwijs en als de communicatietaal in de internationale organisaties ²⁰. In 1960 had het internationaal E-congres plaats te Brussel; van 24 tot 31 juli 1982 vergaderden de Esperantisten in hun 67-ste Wereldcongres te Antwerpen. Zij poneerden dat het E de geschikte taal was voor de moderne communicatie, de broederschap onder alle mensen, de universele verstandhouding en de noodzaak van pacifisme ²¹.

Op 5 juni 1982 gaven de Belgische Posterijen een speciale postzegel uit, ter gelegenheid van dit Antwerps E-congres, een zegel van 12 F in rasterdiepdruk, met een oplage van 2,5 miljoen exemplaren. Het was een tekening van Hugoké, een gestileerde evocatie van de Toren van Babel naar Pieter Breugel de Oude.

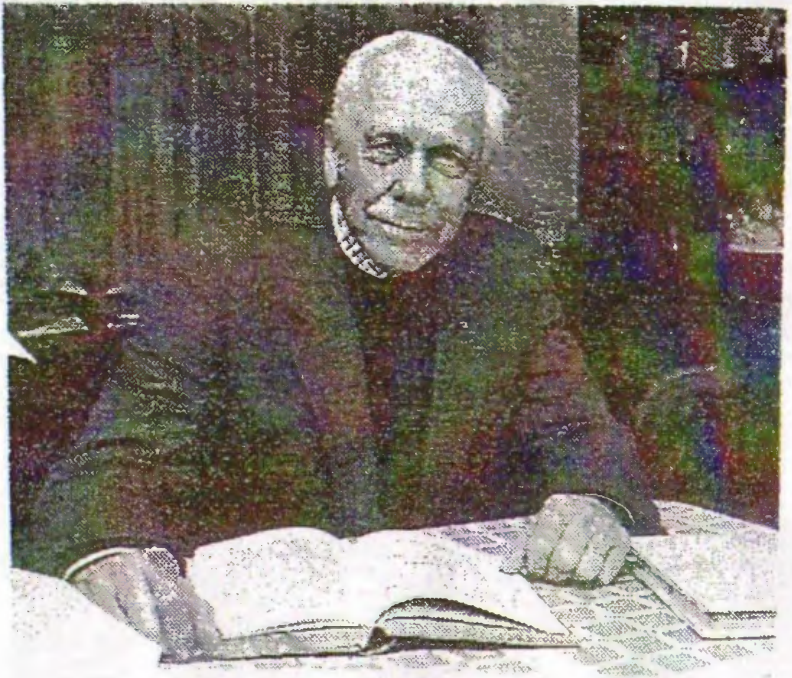

Belgisch Esperantozegel 1982.

Wereldwijd kende het E een wedergeboorte in vele internationale middens, wat in 1987 op het E-Congres te Warschau met vreugde werd gememoreerd. Alfons Beckers, die van 1945 tot 1965 voorzitter was van het "Internationaal Katoliek Esperanto Verbond", verklaarde op de jubelbijeenkomst van dit Verbond te Czestochova: "Esperanto en het Kristendom, een gemeenschappelijk ideaal... De kerk heeft steeds gezocht naar één taal die iedereen verstaat" en hij alludeerde op de taal, van Petrus op het Pinksterfeest te Jeruzalem, taal die iedereen verstond ²². Verwijzen we hier ook naar de poging van de E-verenigingen van Aken, Hasselt, Heerlen, Luik en Maastricht die in juli 1990 een voorstel deden aan hun respectievelijke gemeentebesturen van deze Euro-regio. Zij stelden voor aan alle gemeentebedienden het E op te leggen als tweede taal. Zij verwierpen het verplicht aanleren van twee talen naast hun moedertaal, waardoor uiteindelijk één taal zou geprivilegieerd worden, nl. het Frans of het Duits, en het Nederlands derhalve zou gediscrimineerd worden. Voordien hadden 115 Franse parlementairen in januari 1980 in de Assemblée Nationale een wetsvoorstel ingediend om het invoeren van E als keuzevak in het middelbaar en hoger onderwijs mogelijk te maken. Het succes was gering. De hype rond het E leek wel verzwonden. Maar te Roeselare hernam het Esperanto zijn activiteiten en blies verzameling rond de vraag: *Cu estas ci tie in hin parolas esperanton?* - is hier iemand die Esperanto spreekt?

Paul Verhale, de bibliothecaris van de bibliotheek de Verenigde Vriant te Rumbekke, nam rond die periode

beslissing om een E-afdeling in de bibliotheek op te richten. Hij verspeidde daartoe een brochure: *Esperanto 2de Taal voor Iedereen*, en legde een verzameling aan van boeken over en boeken in het E ²³. Hij spoorde bovendien de belangstellenden aan lid te worden van de "Flandra Esperanto Ligo" te Antwerpen ²⁴.

Leo Defour

A
V V K
V

*Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, o God mijn Heer;
Op U zo wil ik bouwen,
Verlaat mij nimmer meer :
Dat ik toch vroom mag blijven,
Uw dienaar t'aller stond,
die tyrannie verdrijven,
Die mij mijn hert doorwondt.*

Aandenken aan
LEO DEFOUR
echtgenoot van Lucienne VERPOOT.

geboren te Roeselare
op 5 september 1913
en godvruchtig in de Heer ontslapen
te Roeselare op 24 februari 1996.

geen woorden wie ik was.

geen woorden hoe ik was.

gewoon het Onze Vader.

Bidden jullie dit voor mij,

ONZE VADER....

In Roeselare was de E-draad ondertussen ook opnieuw opgenomen door Leon Defour. Hij was op 5 september 1913 in de Rodenbachstad geboren. Rond 1930 was hij E-leerling in de lessen van

*Herrn Braekvelt en bleef zijn
leven lang een vurig aanhanger
van de E-*

beweging. Hij leerde voor beenhouwer, verliet rond 1935 zijn geboortestad en vestigde zich te Poperinge waar hij een E-bond stichtte samen met notaris Willy Vaneecke, en er E-lesSEN gaf. Ook in

*Vlaamertinge trad hij als lesgever op. In
1939 werd hij gemobiliseerd en kwam na
29*

de capitulatie naar zijn geboortestad terug. Hij werd bediende in de stedelijk ravitaillering-dienst later als controleur van graangewassen en veevoerders. In 1942 huwde hij te Poperinge met Lucienne Verpoort, bij wie hij een zoon Jozef won. In 1945 kwam hij naar Roeselare terug en runde er een textielgroothandel "Devero" aan de Gasstraat, later een textielwinkel-bazar aan de O.L.Vrouw-markt. Hij overleed in de H. Hartkliniek te Roeselare op 24 februari 1996.

In januari 1989 deed hij een oproep: *Zijn er nog esperantisten in Roeselare?*²⁵ Zijn vraag werd positief beantwoord en een nieuwe E-groep kwam opnieuw in

1 Sommige esperantisten verkiezen het jaar 1878 als geboortjaar van het Esperanto (voortaan E), toen de zeventienjarige Zamenhov aan zijn medestudenten te Warschau de eerste versie van zijn E-uitvinding liet zien. Deze oorspronkelijke tekst werd door zijn vader later vernield toen Ludivik aan de universiteit te Moskou studeerde. Het honderdjarig-feest van december 1987, werd door de Britse E-vereniging beslist. - In 1880 had de Duitse bediende Johann Martin Schleyer een artificiële taal ontworpen om deze als wereldtaal te doen verspreiden. Zij was hoofdzakelijk op Engelse en Romaanse talen gebaseerd. De Volapük-woorden waren echter dermate vervormd dat zij onkenbaar, onbegrijpbaar waren, en de grammatica daarenboven hoofdzakelijk door het Latijn was geïnspireerd. Vb.: nim= dier (animal); lol= roos; Melop= Amerika. Toch had Volapük een grote belangstelling, hield congressen en publiceerde boeken en tijdschriften.

Op 17 december 1897 verscheen het eerste artikel uit een reeks van acht over het Esperanto in het Brussels blad: *Le Petit Bleu*, van de hand van Jacques LEMAIRE, die in de Brusselse "*Cercle Polyglote*" voordrachten gaf over de nieuwe wereldtaal.

2 In 1905 legde Zamenhov de grondslag van een universele religie, het hillelisme, die rekening hield met de godsdienstige, taalkundige en nationale particularismen van alle mensen om tussen alle mensen en volkeren een band van verdraagzaamheid en menslievendheid te bewerken.

3 Vb.: amiho - amihoj (vrienden); bona - bona(j) amiho(j): goede vriend; la amiho (de vriend). Oorspronkelijk telde het E 904 woordstammen; Zamenhovs vijftalig universeel woordenboek dat in 1893 verscheen, telde reeds 2.644 woordstammen. In 1970 verscheen het *Plena Illustrata Vortaro* (volledig geïllustreerd woordenboek) en telde 16.000 stammen waarmee ca. 160.000 woorden waren gevormd. -

4 "René" Marchand zag het levenslicht te

het hotel Java samen, met medewerking van Jan Swaenepoel uit Hoogdele. Wij konden volgende E-leden verzamelen: Albriek Willaert (Roeselare 5 september 1913-24 februari 1996); P. Heylens, Luc Wittouck, Maurice Cottyn, Mevrouw Monteyne, Pater (Scheutist) Wilfried Delbeke; Sabine Vandenbroucke; Andreas Degryse; Annick Deweerdt; Chris Lefevre; A. Brabant; Paul Samyn; Monique Debackere (Ardoorie); J. Grymonprez (Oostnieuwkerke).

Het esperanto is zeker niet "dood" in Vlaanderen²⁶. Maar... leeft de *Ruselara Esperantista Grupo* nog?

Rumbeke, 29 december 1997.²⁷

Roeselare, werd in 1896 onderwijzer aan de Stadsjongensschool-Brugsesteenweg, en vanaf 1913 leraar rekenen en meetkunde, en vanaf 1920 leraar lijntekenen aan de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten (Leenstraat). Van 1923 tot 1937 was hij tevens secretarispenningsmeester van deze academie. Hij was gehuwd met Elisabeth Suzanna Kindt, bij wie hij in 1910 een tweeling won: Paul en Pierre, die beiden onderwijzer werden. René Marchand had een literaire aandacht, schreef gedichten (*De Ezel, Lentelied, De Kleine Rooker*) die hij tussen 1896 en 1906 in *De Vriendschap* debiteerde. Hij overleed te Roeselare op 27 juli 1947. - Zie: M. DE BRUYNE, *150 jaar Stedelijke Academie voor Schone Kunsten te Roeselare 1837-1987*, Roeselare, 1987, passim; A. DEWEERDT, *Het gemeentelijk lager- en kleuteronderwijs te Roeselare 1879-1995*, Roeselare, 1995, passim.

5 S.A.R., Verslagboek "De Vriendschap", T. 5 (1892-1906) op data.

6 Achiël LOBEL, geboren te Waarmaarde op 16 januari 1877, was tussen 1896 en 1903 onderwijzer in de pas opgerichte Stadsjongensschool (O.-L.-Vrouwparochie) en runde daarna een handel "De Vier Seizoenen" aan het Stationsplein. In januari 1900 was hij werkend lid geworden van *De Vriendschap* wat hij tot in 1926 bleef. In 1930 werd hij tot 1944 secretaris van de DF-afdeling te Roeselare, en was de spil van deze Vlaamse vereniging; tevens als secretaris van de DF-Gewestbond die in 1930 werd gesticht onder voorzitterschap van Achiël Denys. In 1948 ging Achiël Lobel zich te Kortrijk vestigen alwaar hij op 5 augustus 1964 overleed. Zie: A. DEWEERDT, *a.w.*, passim.

7 S.A.R., Verslag De Vriendschap, T.6 (1906-1909), op datum; kleine (?) anecdote: Achiël Denys, die de discussie over de taal meemaakte, vroeg wegens hoofdpijn uitstel voor zijn oefening. Merken wij op dat er in verband met Lobels allusie op het gebrekkig aanleren van het Engels, te Roeselare dan wel een *English Club* bestond om dit euvel te helen, waartoe vooraanstaande industriële leden waren.

8 De haai op het universiteitsniveau van de esperanto beweging brengen voortaan een meer symbolische afstraffing in het neutrale gebied van Morselt (1816-1919). Daar had

Hoogdele op 4 juli 1876. Hij behaalde in 1899 zijn onderwijzersdiploma aan de Normalschool te Tolhout. Hij vestigde zich te

Dr. Wilhelm Molly (1838-1919), Duitse schepen van het neutrale Moresnet (sedert het Congres van Wenen 1815), lid van de loge "zu den drei Weltkugeln", esperantisto en filatelist "geijverd om een Esperanto-staat op te richten. Op het 4de Internationaal Esperanto-Congres te Dresden werd op 18 augustus 1908 dergelijk voorstel goedgekeurd. Doch de inlijving bij Duitsland in augustus 1914 verijdelde dit plan om "Amikejo", d.i. de plaats van de grote vriendschap, te stichten. Zie L. MALVOZ, *Het neutrale gebied van Moresnet (1816-1915)*, in: *Driemaandelijks tijdschrift Gemeentekrediet van België*, 37 jg., nr. 144, april 1983, p. 90-91.

⁹ De titel van deze brochure luidde: *La Flandra Movado, klarigata al la partoprenanto de la XX - a Universala Espernato - Kongreso en Antwerpen*. Deze Antwerpse E-groep was lid van het Vlaamsche Front (de: *Frontbeweging*) die in 1919 was gesticht, o.l.v. Hendrik Borgignon, Adiel Debeuckelaere en Herman van Puyenbrouck, dat ook in het Roeselaarse aanhangers telde (o.a. Joris Van Severen).

¹⁰ De opneenvolgende voorzitters van de Vlaamse E-bond waren: J. MUYLS, Leo CALLDERS, H. RAINSON, Th. van GINDERTAELEN, Gerard DEBROUWERE; de secretarissen: E. VERMEYLEN, Gerard DEBROUWERE, W. MAERTENS.

¹¹ Zie: P. DE SMET, *Vlaamse Esperanto Bond*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Dl. 2, Tielt, 1975, p. 1880-1881; P. VERHALLE, *Esperanto 2de Taal voor Iedereen*, Roeselare, z.j., 27 p.

¹² In 1987 verscheen van deze Gezellebloemlezing een reprint. Zie: *Gezelliana. Kroniek van de Gezellestudie*, 1989, 1, p. 87.

¹³ We verwijzen hiervoor naar F. BOUDREZ, *De Rodenbachstede: bakermat der Vlaamse Beweging? De Vlaamse beweging te Roeselare tijdens het interbellum*, Roeselare 1997.

¹⁴ Verwijzen wij hier slechts naar Robert VANDELANOTTE (Tielt 1904-Menen 1986), gehuwd met Joanna Vermeulen, waarbij hij twee dochters won. Hij was bediende, later ook handelaar in kanten. Rond 1937 - koning Leopold III bezocht op 30 oktober 1937 de Rodenbachstad en deed, als "vredebrenger door neutraliteit", de hoop bij velen op "nooit meer oorlog" ontbranden -, stichtte Vandelanotte een pacifistische lokale partij, onder de naam PAX. Hij stelde zich kandidaat voor de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1938. Hij voerde een nogal rumoerige meeting-campagne in De Beurs aan het Stationsplein, onder het embleem van de Hamer en het Aanbeeld. Zie M. DE BRUYNE, *Vijftig jaar gemeenteraadsverkiezingen te Roeselare, 1938-1988*, in: *Rollarius*, jg. 23, 1997, nr. 1, p. 120-121.

Vergeten wij niet dat de socialistische Belgische Werkliedenpartij haar lokaal hield in de symbolische Pax aan de Ooststraat; in de herberg schilderde de "pacifist" Alfons Blomme rond 1927 nogal pacifistische en arbeiders-taferelen op de muren. Na de Tweede Wereldoorlog was Robert Vandelanotte een vurig Leopoldist. Hij publiceerde, als hoofdman van de "Nationale Ovo-biologische Beweging

(NOB) een merkwaardig strijdboekje *Hulde aan Onzen Koning*.

¹⁵ De Brackeevelts drukten naast handelswerk (o.a. de puntenboekjes van het Roeselaarse Klein Seminarie) ook boeken: *De Stem die niet zwijgen wil* (Toneelspel in 3 bedr., 79 p., 1935) van priester Albert DE MAN; *In memoriam Z.E.H. Michiel Vandenbussche, superior van het Klein Seminarie* (Roeselare, 8 p., 1940), van deken Adolf QUAEGHEBEUR, onder de uitgeversnaam: Westlandrica; *De Klokken. Bijdrage tot de geschiedenis van Roeselare* (1940, 48 p.) van Jozef FLIPTS.

¹⁶ Uit: *Flandra Esperantisto*, jg. 1937-1938, p. 15,16,47,96,174,186.

¹⁷ P. DE SMEDT, a.a., p. 1881.

¹⁸ "Les pays aux langues fortes font de celle-ci une arme de conquête et considèrent le prix des traductions comme une sorte de contribution indispensable à leur effort de guerre: Michel MATHOT, in: *La Libre Belgique*, 19-20 september 1980. Andere argumenten contra E: het internationalisme, het idealisme (de E-geest), het verwaarlozen van de nationale talen en culturen; een ongepaste theoretische taal voor vertalingen.

¹⁹ J. D. REED, *The hope of Esperanto*, in: *Time*, July 27, 1987, p. 21: "Many people assume that Esperanto is one of the youngest dying languages, a verbal experiment that has simply not worked out."

²⁰ Zie: H. SMET, *Bruggeling voorzitter Wereldbeweging: "Esperanto kent weer bloei"*, in: *Het Nieuwsblad* 15 september 1980, p. 12. In het middelbaar onderwijs was het E een vrijvak in: België, Oostenrijk, Brazilië, Frankrijk, Joegoslavië, Hongarije, Bulgarije, Engeland (m.o.: niet in USA, Rusland, China, Japan...); het E werd onderwezen aan de universiteiten van Wenen, Liverpool, Aix-en-Provence, Innsbruck, Boedapest, Zagreb, Hamburg, Sofia.

²¹ Toen einde 1980 de "Internationale Associatie voor Cybernetica" te Namur congresseerde was het Espernato, naast het Engels en het Frans, de officiële taal. In augustus 1979 werd het 63 ste E-Wereldcongres in Sofia (Bulgarije) gehouden in aanwezigheid van 4500 afgevaardigden. Met nadruk wees men erop dat Radio-Warchau 3 maal per dag in E uitzond, dat Radio-Vaticaan regelmatig het E gebruikte, zoals radio Belgrado en radio-Being (China).

²² EMB., *Volgens erevoorzitter van katholieke esperantisten*, in: *De Standaard*, 7 augustus 1987, p. 6. - Merkwaardig was de stelling van de Roemeen, György Jakubinyi, hulpbisschop van Alla Julia, die het Latijn liefst door het Esperanto zag vervangen, om alle taal-imperialisme uit te bannen. X, *Wel Russisch, nog geen Esperanto op de Eurosynode*, in: *De Standaard*, dinsdag, 3 december 1991, p. 7.

²³ Uit die E-boeken citeren wij de Vlaamse auteurs: Lode BAEKELMANS: *Elektitaj noveloj*; Marie KOENEN: *La Sunbrono: fabeloj kaj legendoj*; Felix TIMMERMANS, *Kristmaska Triptiko* (1977); Joost van den VONDEL, *Josef en Dotan* (1937).

24 Met dank aan stadsbibliothecaris, Paul Verhalle voor zijn informatie. Zie: O. VERHALLE, *Esperanto*, in: *De Weekbode*, woensdag 25 januari 1989, met zijn oproep.

25 Marc CAEN, *Leon Defour. Zijn er nog esperantisten in Roeselare?*, in: *De Weekbode* 6 januari 1989, p. 9.

26 In 1997 telt men vijftien lokale E-clubs met ca. 600 actieve leden. De Vlaamse Esperantobond is te Antwerpen gevestigd aan de Frankrijklei, tel. 03 234 34 00.

Zie: GSC, *Esperanto honderd jaar jong*, in: *De Morgen*, 8 december 1997, p. 8.

Ter informatie: de huidige E-groepen in Vlaanderen zijn: Antwerpen: *La Verda Stelo*; Brugge; *Paco kaj Justeco*; Brussel: *Esperantisto Bruselo Grupo* (tweetalig); Gent: *La Progreso*; Hasselt: *Esperanto Hasselt*; Kalmthout: *La Erikejo*; Kortrijk (Roeselare-Tielt): *La Konkordo* (Jena-Pierre Allewaert); Oostende: *La Konko*; Aalst: *La Pioniro*; Leuven: *Esperanto 2000*; Turnhout.

27 Met dank aan de familie Braekevelt en Defour.